

คำชี้แจง

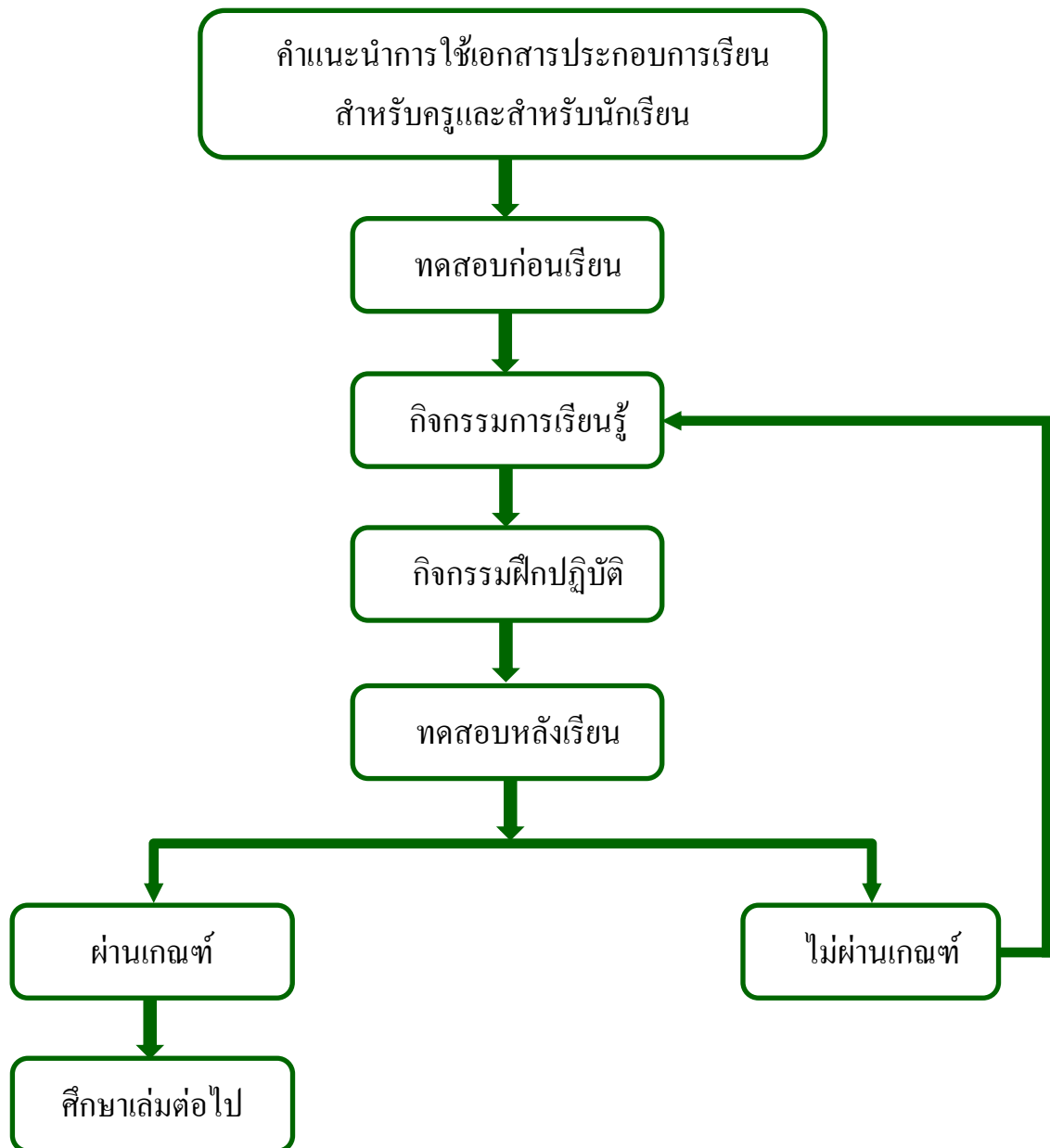
เอกสารประกอบการเรียนงานช่างหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 บาติกน่ารู้ เล่มที่ 1 เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเอกสารประกอบการเรียนของครูผู้สอน ให้ผู้เรียนได้ทำงานประดิษฐ์ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณที่สะท้อนให้เห็นถึงประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ไม่ว่าจะภาคใดเป็นงานที่มีความประณีตงดงาม และมีคุณค่าทางศิลปะ อีกทั้งยังแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีกด้วย โดยเน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการวางแผนและเตรียมงานก่อนลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามขั้นตอน ถ้าหมดเวลาเรียนแล้วนักเรียนยังสร้างชิ้นงานไม่สำเร็จ นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติต่อก่อนเวลาเรียนหรือนำไปปฏิบัติที่บ้านได้ด้วยตนเอง โดยจัดทำเอกสารประกอบการเรียนไว้ 8 เรื่อง ใช้เวลาในการเรียนการสอน รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ดังนี้

1. เล่มที่ 1 ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก	จำนวน 2 ชั่วโมง
2. เล่มที่ 2 วัสดุและอุปกรณ์การทำผ้าบาติก	จำนวน 2 ชั่วโมง
3. เล่มที่ 3 หลักการออกแบบลวดลายและการเขียนเส้น	จำนวน 2 ชั่วโมง
4. เล่มที่ 4 หลักการออกแบบลวดลายระบายสี	จำนวน 2 ชั่วโมง
5. เล่มที่ 5 การออกแบบลวดลายผ้าบาติก	จำนวน 2 ชั่วโมง
6. เล่มที่ 6 ขั้นตอนการทำผ้าบาติก	จำนวน 4 ชั่วโมง
7. เล่มที่ 7 เทคนิคการสร้างลวดลายบาติกบนกระดาษสา	จำนวน 4 ชั่วโมง
8. เล่มที่ 8 การจัดการเพื่อการจำหน่ายผ้าบาติก	จำนวน 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนการศึกษาเอกสารประกอบการเรียน

เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

แผนภูมิ ขั้นตอนการศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้ ชุด การทำผ้าบาติก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับครู

เอกสารประกอบการเรียน ชุด การทำผ้าบาติก เล่มที่ 1 เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานช่าง) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนทำการสอนครูผู้สอนควรปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

1. ครูเตรียมเอกสารประกอบการเรียนให้ครบตามจำนวนนักเรียน
2. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนล่วงหน้าก่อนทำการสอนทุกครั้ง
3. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนให้พร้อมและเพียงพอกับจำนวนนักเรียน
4. ใช้เอกสารประกอบการเรียนแต่ละเรื่องประกอบแผนการจัดการ เรียนรู้
5. ก่อนทำการสอนให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน 10 ข้อลงในกระดาษคำตอบ

ครูตรวจคำตอบและบันทึกคะแนน

6. ให้นักเรียนอ่านเนื้อหาของเรื่องเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม
7. เมื่ออ่านจบเรื่องแล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน เพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจจากเรื่องที่อ่าน

8. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน 10 ข้อ ลงในกระดาษคำตอบและบันทึกคะแนน นำคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนมาเปรียบเทียบ เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผลการเรียนเป็นรายบุคคล

9. หลังจากเสร็จสิ้นการเรียนแต่ละครั้ง ครูเป็นผู้เก็บรวบรวมเอกสารประกอบการเรียนให้ครบตามจำนวนนักเรียน

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับนักเรียน

เอกสารประกอบการเรียน ชุด การทำผ้าบาติก เล่มที่ 1 เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก ใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานช่าง) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนนักเรียนต้องปฏิบัติตามคำแนะนำดังนี้

1. นักเรียนอ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ของเอกสารประกอบการเรียนให้เข้าใจ
2. นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 10 ข้อ ลงในกระดาษคำตอบนำเสนอให้ครูตรวจบันทึกคะแนน
3. นักเรียนอ่านใบความรู้ของเอกสารประกอบการเรียนให้ครบทุกหน้า
4. นักเรียนต้องไม่ขีดเขียนข้อความใดๆ ลงในเอกสารประกอบการเรียน
5. เมื่ออ่านเนื้อหาจบเรื่องแล้ว นักเรียนจะต้องทำแบบฝึกหัดเป็นรายกลุ่ม
6. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 10 ข้อ ลงในกระดาษคำตอบนำเสนอให้ครูตรวจบันทึกคะแนน

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

สาระที่ ๑ การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

ตัวชี้วัด

ง 1.1 ม.3/2 ใช้ทักษะในการทำงานร่วมกันอย่างมีคุณธรรม

สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

มาตรฐาน ง 3.1 เห็นคุณค่าและใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

ตัวชี้วัด

ง 3.1 ม.3/4 ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสร้างชิ้นงานจากจินตนาการหรืองานที่ทำในชีวิตประจำวัน ตามหลักการทำโครงการอย่างมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมาย ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติกได้
2. บอกประเภทและคุณสมบัติของผ้าบาติกที่นำมาทำผ้าบาติกได้

สาระสำคัญ

ผ้าบาติก เป็นผ้าชนิดหนึ่งที่มีลวดลายสีสันทันที่เกิดจากการใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้ม ระบาย หรือย้อมสี ซึ่งแตกต่างกับผ้าที่พิมพ์ลายในระบบอุตสาหกรรม วิธีการทำผ้าบาติกของประเทศอินโดนีเซียนั้นได้เผยแพร่มายังประเทศมาเลเซีย สำหรับประเทศไทยได้เรียนรู้วิธีการทำผ้าบาติกมาจากประเทศมาเลเซีย โดยเข้ามาทางจังหวัดชายแดนใต้ และผ้าบาติกก็ได้แพร่หลายไปยังจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย

กระดาษคำตอบ

เล่ม 1 เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ชื่อ เลขที่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

แบบทดสอบก่อนเรียน

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

แบบทดสอบหลังเรียน

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

สรุปผลการเรียน

ประเมินผล	ทดสอบ ก่อนเรียน	ทดสอบ หลังเรียน	ความก้าวหน้า หลังเรียน-ก่อนเรียน
คะแนนเต็ม	10	10	
คะแนนที่ได้			

แบบทดสอบก่อนเรียน

เอกสารประกอบการเรียน ชุด การทำผ้าบาติก
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานช่าง)
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 ข้อ 10 คะแนน
เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

1. คำตอบในข้อใดคือการทำบาติก
 - ก. การทำผ้ามัดหมี่
 - ข. การนำผ้าชุบสีเทียน
 - ค. เทคนิคการเขียนสีลงบนผ้า
 - ง. การใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด
2. ข้อใดคือความหมายที่ถูกต้องของคำว่า บาติก
 - ก. เป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ
 - ข. การวาดลวดลายที่สวยงาม
 - ค. การวาดภาพทิวทัศน์ที่เป็นต้นไม้
 - ง. การปักลวดลายผ้าด้วยเข็ม
3. ชาวเกาะชวาในยุคแรก ๆ ใช้ผ้าชนิดใดในการทำผ้าบาติก
 - ก. ผ้าโทเร
 - ข. ผ้าทอจากใยฝ้ายดิบ
 - ค. ผ้าทอสำเร็จ
 - ง. ฝาลินิน

4. จุดกำเนิดของผ้าบาติกอยู่ในประเทศใด

- ก. ญี่ปุ่น
- ข. มาเลเซีย
- ค. อินโดนีเซีย
- ง. ไทย

5. ผ้าที่ใช้ในการทำผ้าบาติกคือผ้าชนิดใด

- ก. ผ้าขนสัตว์
- ข. ผ้าใยแก้ว
- ค. ผ้าใยสังเคราะห์
- ง. ผ้าฝ้าย

6. ผ้าบาติกมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอย่างไร

- ก. ผ้าสลินดง
- ข. ผ้าถุง
- ค. ผ้าปาเต๊ะ
- ง. ผ้าโสร่ง

7. ผ้าบาติกชนิดใดที่ใช้นุ่งพันรอบกาย

- ก. ฟ้านุ่ง
- ข. ผ้าโสร่ง
- ค. ผ้าซิ่น
- ง. ผ้าถุง

8. ในประเทศอินโดนีเซีย ชนชั้นใดที่เริ่มใช้ผ้าบาติก

- ก. ชนชั้นสูง
- ข. ชนชั้นต่ำ
- ค. ชนชั้นกลาง
- ง. พ่อค้า

9. การเริ่มทำผ้าบาติกมีการเผยแพร่จากภาคใดของประเทศไทย

- ก. ภาคเหนือ
- ข. ภาคกลาง
- ค. ภาคอีสาน
- ง. ภาคใต้

10. ฝักลุมศิระของสุภาพบุรุษหรือผู้ชายในภาคใต้ เรียกว่าอะไร

- ก. สลีนดั่ง
- ข. โสร่ง
- ค. อุเตีง
- ง. ผ้าปาเต๊ะ

ใบความรู้ ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ประวัติผ้าบาติก

ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ เป็นคำที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีและใช้วิธีการแต้ม ระบาย หรือย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสี ผ้าบาติกบางชิ้นอาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน แต้มสี ระบายสีและย้อมสีนับเป็นสิบ ๆ ครั้ง ส่วนผ้าบาติกอย่างง่ายอาจทำได้โดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียนแล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการ

คำว่าบาติก (Batik) หรือปาเต๊ะ เดิมเป็นคำในภาษาชวาใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายที่เป็นจุด คำว่า “ติก” มีความหมายว่า เล็กน้อยหรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าตริติก หรือ ตารติก ดังนั้นคำว่า บาติก จึงมีความหมายว่าเป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุดๆ ต่างๆ

วิธีการทำผ้าบาติกในสมัยดั้งเดิมใช้วิธีการเขียนด้วยเทียน (wax- writing) ดังนั้นผ้าบาติกจึงเป็นลักษณะผ้าที่มีวิธีการผลิตโดยใช้เทียนปิดในส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี แม้ว่าวิธีการทำผ้าบาติกในปัจจุบันจะก้าวหน้าไปมากแล้วก็ตาม แต่ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของผ้าบาติกก็คือ จะต้องมีการผลิตโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีหรือปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีซ้ำอีก

แหล่งกำเนิดของผ้าบาติก

ผ้าบาติกมาจากไหนยังไม่เป็นที่ยุติ นักวิชาการชาวยุโรปหลายคนเชื่อว่ามีในอินเดีย ก่อน แล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในอินโดนีเซียอีกหลายคนว่ามาจากอียิปต์หรือเปอร์เซีย แม้ว่าจะได้มีการค้นพบผ้าบาติกที่มีอายุเก่าแก่ในประเทศอื่น ทั้งอียิปต์ อินเดีย และญี่ปุ่นแต่บางคนก็ยังเชื่อว่า ผ้าบาติกเป็นของดั้งเดิมของอินโดนีเซีย และยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการและขั้นตอนในการทำผ้าบาติก เป็นศัพท์ภาษาอินโดนีเซีย สีที่ใช้ย้อมก็มาจากพืชที่มีในอินโดนีเซีย แท่งจีฟ้งชนิดที่ใช้เขียนลายก็เป็นของอินโดนีเซีย ไม่เคยมีในอินเดียเลย เทคนิคที่ใช้ในอินโดนีเซียสูงกว่าที่ทำกันในอินเดีย และจากการศึกษาค้นคว้าของ N.J.Kron

นักประวัติศาสตร์ชาวต่างชาติสรุปไว้ว่าการทำโสร่งบาติกหรือโสร่งปาเต๊ะเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนติดต่อกับอินเดีย

อาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าจะมีการค้นพบลักษณะผ้าบาติกในดินแดนอื่น ๆ นอกจากอินโดนีเซีย แต่ก็คงเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น วิธีการปลีย่อยจะแตกต่างกันตามวิธีการทำผ้าของชาติต่าง ๆ ที่จะให้มีลวดลายสีสัน ผ้าบาติกของอินโดนีเซียเอง คงไม่ได้รับการถ่ายทอดจากชาติอื่น ในทางกลับกันในระยะต่อมาการทำผ้าบาติกของอินโดนีเซียได้รับการเผยแพร่ไปยังชาติอื่น ๆ ส่วนการทำผ้าโสร่งบาติกนั้นคงมีกำเนิดจากอินโดนีเซียค่อนข้างแน่นอน

วิวัฒนาการการทำผ้าบาติกในอินโดนีเซีย

การทำผ้าบาติกในระยะแรกคงทำกันเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงหรือทำเฉพาะในวัง แต่ก็มีผู้ให้ความเห็นขัดแย้งว่า น่าจะเป็นศิลปะพื้นบ้านใช้กันเป็นสามัญ ผู้ที่ทำบาติกมักจะเป็นผู้หญิงและทำหลังจากว่างจากการทำนา ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ประชาชนชาวได้ปรับปรุงวิธีการทำผ้าบาติกแก้ไขวิธีการผสมสี แต่ทั้งนี้ วิวัฒนาการมาจากความรู้ดั้งเดิมในคริสต์ศตวรรษที่ 13 การทำผ้าบาติกผูกขาดโดยสุลต่าน และถือว่าการทำผ้าบาติกเป็นศิลปะในราชสำนัก โดยมีสตรีในราชสำนักเป็นผู้ผลิต ผ้าบาติกในยุคนี้เรียกว่า “คราทอน” (kraton) เป็นผ้าบาติกที่นิยมเขียนด้วยมือ (batik tulis) แต่เมื่อผ้าบาติกได้รับความนิยมมากขึ้นและมีลูกค้ามากมาย การทำผ้า บาติกก็ได้ขยายวงกว้างขึ้น การผูกขาดโดยครอบครัวสุลต่านก็สิ้นสุดลง ศิลปะการทำผ้า บาติกได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนโดยทั่วไป

ผ้าบาติก ในระยะแรกมีเพียงสีครามและสีขาว ในศตวรรษที่ 17 ได้มีการค้นพบสีอื่น ๆ อีก เช่น สีแดง สีนํ้าตาลสีเหลือง สีต่าง ๆ เหล่านี้ได้มาจากพืชทั้งสิ้น ต่อมาก็รู้จักผสมสีเหล่านี้ทำให้ออกเป็นสีต่าง ๆ ภายหลังจึงมีการค้นพบสีม่วง สีเขียว และสีอื่น ๆ อีกในระยะต่อมา

ปลายศตวรรษที่ 17 ได้มีการส่งผ้าลินินสีขาวจากต่างประเทศเข้ามา นับเป็นการก้าวหน้าในการทำผ้าบาติกอีกก้าวหนึ่ง โดยเฉพาะเทคนิคการระบายสีผ้าบาติก เพราะเริ่มมีการใช้สีเคมีในการย้อม การระบายสีซึ่งสามารถทำให้ผลิตผ้าบาติกได้จำนวนมากขึ้น และได้พัฒนาระบบธุรกิจผ้าบาติกจนกลายเป็นสินค้าส่งออก

ในปี ค.ศ. 1830 ชาวยุโรปได้เลียนแบบผ้าบาติกของชาวและได้ส่งมาจำหน่ายที่เกาะชวา และในปี ค.ศ. 1940 ชาวอังกฤษได้พยายามเลียนแบบให้ดียิ่งขึ้น เพื่อส่งมาจำหน่ายในเกาะชวา เช่นเดียวกัน

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ ที่ 19 เป็นต้นมา ได้มีการทำเครื่องมือในการพิมพ์ผ้าบาติก โดยทำเป็นแม่พิมพ์โลหะทองแดงซึ่งเรียกว่า “จ๊ับ” (cap) ทำให้สามารถผลิตผ้าบาติกได้รวดเร็วขึ้น ต้นทุนก็ถูกลง ทดแทนผ้าบาติกลายเขียนแบบดั้งเดิม การทำผ้าบาติกด้วยแม่พิมพ์ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในลักษณะของอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประชาชนก็เริ่มทำผ้าบาติกเป็นอาชีพมากขึ้น การผลิตผ้าบาติกจากเดิมที่เคยใช้ฝีมือสตรีแต่เพียงฝ่ายเดียว เริ่มมีผู้ชายเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต โดยเฉพาะการพิมพ์เทียนและการย้อมสี สำหรับการแต่งสีลวดลายยังใช้ฝีมือสตรีเช่นเดิม

ความนิยมในการใช้ผ้าบาติกโดยเฉพาะในเกาะชวา เมื่อก่อนใช้กันเฉพาะสตรีและเด็กเท่านั้น ต่อมาได้ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของหนุ่มสาวมี 3 ชนิด คือ

1. โสร่ง (Sarung) เป็นผ้าที่ใช้นุ่งโดยการพันรอบตัว ขนาดของผ้าโสร่ง โดยทั่วไปนิยมผ้าหน้ากว้าง 42 นิ้วยาว 2 หลาครึ่งถึง 3 หลาครึ่ง ผ้าโสร่งมีลักษณะพิเศษ ส่วนที่เรียกว่า “ปาเต๊ะ” หมายถึง ส่วนที่ต้องนุ่งให้ตรงกับสะโพก โดยมีลวดลายสีสันแตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ในผ้าผืนเดียวกัน

ภาพที่ 1 ตัวอย่างผ้าโสร่ง

<https://www.google.co.th/search?q=โสร่งปาเต๊ะ+อินโดนีเซีย & tbm>

2. สลินดัง (salindang) หมายถึง ผ้าซึ่งใช้นุ่งทับกางเกงของบุรุษหรือเรียกว่า “ผ้าทับ” เป็นผ้าที่เน้นลวดลายประดับเป็นกรอบหรือชาย ผ้าสลินดัง มีความยาวประมาณ 3 หลากว้างประมาณ 8 นิ้ว สตรีนิยมนำเอาผ้าสลินดังคลุมศีรษะ

ภาพที่ 2 ตัวอย่างผ้าสลินดังในเกาะชวา อินโดนีเซีย

<http://www.phuketbatik.com/index.php?option>

3. อุเต็ง (udeng) หรือผ้าคลุมศีรษะ โดยทั่วไปจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผ้าชนิดนี้สุภาพบุรุษใช้โพกศีรษะเรียกว่า “ซุรบาน” สำหรับสตรีจะใช้ทั้งคลุมศีรษะ และปิดหน้าอกเรียกว่า “คิมเบ็น” (kemben) ผ้าอุเต็งนิยมลวดลายที่เป็นกรอบสี่เหลี่ยม ผ้าคลุมไม่ปิดบ่าและไหล่ เหมาะสำหรับเกษตรกรที่ทำงานหนัก เพื่อจะได้เคลื่อนไหวได้สะดวก

ภาพที่ 3 ตัวอย่างผ้าอุเต็ง หรือผ้าคลุมศีรษะ

<http://www.phuketbatik.com/index.php?option>

สำหรับผ้าสลินดง ภายหลังได้ทำขนาดให้ยาวขึ้นนั้น โดยใช้ผ้าหน้ากว้าง 42 นิ้ว ยาว 4-5 หลา ต่อมาได้มีการดัดแปลงเป็นเครื่องแต่งกายอื่นๆ ได้ การใช้ผ้าบาติกได้นิยมใช้กัน อย่างกว้างขวางทั้งบุรุษ สตรี เด็ก จนกลายเป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติ แม้กระทั่งเครื่องแบบ นักเรียน นับเป็นความพยายามของคนรุ่นต่อมา ที่ได้พยายามปรับปรุงและพัฒนาการทำผ้าบาติก ให้มีความก้าวหน้า ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาด้านอื่น ๆ จนกลายเป็นสินค้าที่ถูกใจชาวต่างชาติ ได้จัดจำหน่ายเป็นสินค้าออก ซึ่งทำให้ ผ้าบาติกและเทคนิคการทำผ้าบาติกแพร่หลายออกไปสู่ ประเทศอื่น

ศิลปะการทำผ้าบาติกของอินโดนีเซีย

การเลือกผ้า

ผ้าที่นำมาใช้ทำผ้าบาติกในยุคแรก ๆ ใช้ผ้าที่ทอขึ้นเองในเกาะชวา โดยทอจากใยฝ้ายดิบ ซึ่งเรียกว่า "ผ้าคราทอน" (kian kraton) ลักษณะเส้นใยหนาและหนัก ไม่เหมาะกับการเขียน เทียนระบายสี ดังนั้น ภายหลังจึงได้มีการปรับปรุงให้ผ้ามีลักษณะอ่อน บาง และเรียบ ต่อมา เมื่อมีการติดต่อกับชาวอังกฤษและฮอลันดา จึงมีการสั่งผ้าจากต่างประเทศมาใช้ผ้าพื้นสีขาว ที่นำมาทำผ้าบาติก มีชื่อในภาษาชวาว่า "มุสลิน" หรือ "โมริ" (mori) ซึ่งคงจะแปลมาจาก คำว่า "เมเชลิน" ผ้าขาวเหล่านี้จะต้องนำมาซักให้สะอาด เพื่อให้สีติดผ้าได้ง่ายเมื่อนำไปย้อม สีหรือระบาย

การเขียนลวดลาย

ใช้เขียนด้วยขี้ผึ้งหรือเทียน ในยุคแรก ๆ ชาวชวาเขียนด้วยขี้ผึ้งล้วน ๆ (Bee - wax) ผสมด้วยน้ำมันถั่ว ต่อมาจึงผสมด้วยน้ำมันควาย หรือผสมทั้งน้ำมันถั่วและน้ำมันควาย ระยะ ต่อมาได้ใช้น้ำมันชนิดหนึ่งผสมด้วย ซึ่งช่วยให้เทียนมีความเหนียวไม่เปราะและหักง่าย และ ในยุคที่มีการติดต่อกับต่างชาติจึงได้ใช้พาราฟินมาเป็นส่วนประกอบของเทียน นอกเหนือจาก ขี้ผึ้ง และใช้ยางสนเป็นส่วนผสมด้วย

กรรมวิธีในการเขียนเทียนบนผ้า จะใช้วิธีจึงผ้าบนกรอบไม้ หรือนำผ้ามาพาด กับราวไม้ ผู้เขียนจะเขียนลายด้วยจันตึง ก็จะได้ลวดลายที่มีลักษณะเป็นลายเส้น

การระบายสีและการย้อมสี

ชาวชาวโบราณมักจะใช้สีน้ำเงินหรือสีครามเป็นสีลงพื้นครั้งแรก ซึ่งอาจมีความอ่อนแก่ของสีแตกต่างกัน การลงสีน้ำเงินบนผ้าก่อนถือว่าเป็นงานของผู้ชาย หลังจากนั้นจะนำผ้าไปซักตากให้แห้งและลอกเทียนออกในส่วนที่ต้องการลงสีอื่น ส่วนที่ต้องการสีครามหรือสีน้ำเงินไว้ จะลงสีฟุ้งทับเอาไว้อีกชั้นหนึ่ง สีที่สองจะแทรกเข้าไปตามส่วนที่สีฟุ้งถูกขูดออกหรือลอกออก เป็นรูปร่างตามต้องการกรรมวิธีในการผลิตลวดลายผ้าที่เป็นรายละเอียดนั้นต้องใช้เวลาทำ ผ้าบางชิ้นอาจต้องใช้เวลาทำถึง 40 วัน และผ้าบางชิ้นใช้เวลาในการทำให้เป็นผ้าบาติกถึง 1 ปี กรรมวิธีในการทำผ้าบาติกที่ยุ่งยากมากที่สุด คือ ตอนลงสีนั่นเอง ผ้าชิ้นใดที่มีหลายสีหลายชั้น ก็ยังมีราคาแพงมาก เพราะต้องลงสีและเขียนเทียนหลายครั้ง

ลักษณะสีผ้าบาติก

ผ้าบาติกของอินโดนีเซียจัดเป็น 8 กลุ่มคือ

1. กลุ่มสีดำ
2. กลุ่มสีน้ำเงิน เข้มและอมฟ้า
3. กลุ่มสีน้ำตาล เข้มและอมเหลือง
4. กลุ่มสีเหลือง
5. กลุ่มสีส้มและกุหลาบ
6. กลุ่มสีแดง
7. กลุ่มสีเขียว
8. กลุ่มสีม่วง

ผ้าบาติกที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผ้าบาติกชั้นสูง ผลิตจากเกาะบาห์ลี เกาะชวา ตอนเหนือ และสุราบายา นิยมกลุ่มสีน้ำเงิน เกาะชวาทางตอนใต้ นิยมสีน้ำตาล

การที่กลุ่มสีของผ้าบาติกในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของศิลปะต่างชาตินี้เข้าไปในอินโดนีเซีย กล่าวคือ ชาวทางภาคเหนือได้รับอิทธิพลของศิลปะจีน ชาวภาคกลาง และชาวภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียและอาหรับ

สีที่ใช้ย้อมและแต้ม

ตั้งแต่ยุคแรกจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 ใช้สีที่ได้มาจากธรรมชาติ โดยเฉพาะได้มาจากพืช (Vegetable Dyes) เช่น ได้มาจากใบ เปลือก ผล ราก สีที่ได้จากพืชมีสีต่าง ๆ เช่น

1. สีแดง มาจาก ต้นเม็งฤดู
2. สีคราม มาจาก ต้นนิลา
3. สีน้ำตาล มาจาก ต้นโซกา
4. สีเหลือง มาจาก ต้นเตเกรัน

การแบ่งประเภทผ้าบาติกของอินโดนีเซีย

ผ้าบาติกของอินโดนีเซียในปัจจุบัน ถ้าแบ่งตามเทคนิคการผลิตผ้าบาติกแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. บาติกลายเขียน
2. บาติกลายพิมพ์
3. ผ้าบาติกพิมพ์สี

1. บาติกลายเขียน (Mem Batik Tolis) เป็นบาติกที่จัดเป็นผ้าบาติกชั้นสูง เป็นที่นิยมกันในหมู่คนที่มีฐานะทางสังคม และฐานะทางการเงินดี ผ้าบาติกชนิดนี้จะต้องเขียนเขียนด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า จันตัง (Tjanting) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกามีกรวยให้น้ำเขียนไหลออกและมีด้ามสำหรับจับเขียน การเขียนเขียนนั้นต้องเขียนทั่วทั้งผืนในขณะที่เขียนกำลังร้อน ๆ เขียนจะไหลติดซึมลงไปบนเนื้อผ้า และไหลซึมผ่านเส้นใยของผ้าลงไปด้านหลังทำให้สามารถกันสีที่ระบาย แต้ม หรือย้อมได้ และทำให้เกิดลวดลายขึ้น จะย้อมสีกี่ชั้นก็ตาม จะต้องเขียนเขียนปิดด้วยจันตังทุกครั้ง

ผ้าบาติกลายเขียนเป็นผ้าที่มีลวดลายแบบอิสระ ช่างเขียนจะเขียนเขียนไปตามจินตนาการของตนเอง ไม่มีการวาดภาพรูปแบบลวดลายสีต้นล้วน แต่ถ่ายทอดออกมาโดยอาศัยน้ำเขียนร้อน ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นจินตนาการและทักษะในการออกแบบของช่างจึงมีความสำคัญเป็นอย่างสูง ความงามของผ้าบาติกลายเขียน สังเกตได้จากการเขียนเส้นเขียน

ด้วยจันตึง ความชำนาญชำนาญในการลากเส้น การจัดช่องไฟ เทคนิคแปลก ๆ การแสดงรายละเอียดมากเท่าใด ก็แสดงถึงฝีมืออันสูงส่งของผู้ผลิตผ้าชิ้นนั้น รวมทั้งทักษะในการระบายสี การย้อมสี ซึ่งมีความประสานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ฉะนั้นบาติกลายเขียนจึงเป็นผ้าที่มีราคาสูง

2. บาติกลายพิมพ์ (Mem Batik Cap) บาติกลายพิมพ์หรือบาติกที่พิมพ์ลวดลายโดยใช้แม่พิมพ์อาจทำได้จากไม้ หรือทำจากทองแดง หรือโลหะชนิดอื่น โดยการใช้แม่พิมพ์จุ่มเทียนที่กำลังร้อนพอเหมาะ พิมพ์ลวดลายลงบนผ้า จากนั้นจึงแต้มสีหรือนำไปย้อมต่อไป บาติกลายพิมพ์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ ลักษณะลวดลายซ้ำกัน ส่วนมากมักจะผลิตสำหรับจำหน่าย เป็นผ้าบาติกที่แพร่หลายมากกว่าบาติกลายเขียน เนื่องจากสามารถผลิตได้ครั้งละจำนวนมาก ความงามของผ้าบาติกนี้ขึ้นอยู่กับแม่พิมพ์ที่มีลักษณะของลวดลายที่มีรายละเอียดและขอบเขตการผลิตที่ปราณีตมาก เช่น การพิมพ์ลาย ช่างพิมพ์จะพิมพ์เทียนลงบนผ้าทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ทำให้ความคมชัดของลวดลายมีลักษณะเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน เมื่อนำไปย้อมสภาพของสีและลวดลาย มีความสดใสเหมือนกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งช่างจะพยายามทำเลียนแบบให้คล้ายกับผ้าบาติกเขียนให้มากที่สุด จึงจัดว่าเป็นผ้าชั้นดี

ผ้าบาติกที่แพร่หลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนมากจะเป็นผ้าบาติกเทคนิคการพิมพ์มากกว่าเทคนิคการเขียน ลักษณะลวดลายสีล้วนมีสวยงาม ชื่นชอบกับองค์ประกอบที่สำคัญ คือ แม่พิมพ์มีความละเอียดมากน้อยเพียงใด ทำด้วยโลหะชนิดใด เช่น ทำด้วยทองแดง ลายที่พิมพ์ออกมามีความคมชัดมากกว่าแม่พิมพ์ที่ทำจากโลหะชนิดอื่น สีเป็นส่วนประกอบที่สำคัญตลอดจนในการผลิต จำนวนครั้งในการย้อมสีก็เป็นส่วนสำคัญในแบ่งระดับชั้นของผ้าบาติกแบบแม่พิมพ์ การย้อมสี 1 ครั้ง เรียกว่า ผ้าย้อมสี 1 ชั้น ผ้าย้อมสี 2 ครั้ง เรียกว่า ผ้าย้อมสี 2 ชั้น การเรียกชื่อจึงขึ้นอยู่กับเทคนิคในการย้อมสีนั่นเอง ผ้าบางชิ้นย้อมทับถึง 10 กว่าครั้ง

3. ผ้าบาติกพิมพ์สี (Batik screen) เป็นผ้าบาติกที่ได้รับความนิยมกันมากอีกแบบหนึ่ง เป็นผ้าที่ทำเลียนแบบผ้าบาติกที่เขียนด้วยมือหรือบาติกลายเขียน ลักษณะลวดลายมีรายละเอียดที่สีสดใสสดใสมากกว่าเทคนิคอื่น ๆ ผ้าบาติกชนิดนี้เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคการพิมพ์ผ้ากับเทคนิคการเขียนด้วยมือ โดยการใช้สีผสมกัน เช่น ลวดลายสีน้ำตาลและสีฟ้า

เป็นส่วนใหญ่ใช้เทคนิคการพิมพ์ตะแกรงไหม จากนั้นจึงปิดเทียนส่วนนี้แล้วจึงนำไปย้อมสีพื้น คือ สีส้มต่อไป

ผ้าบาติกชนิดนี้บางครั้งอาจเรียกว่า “เลียนแบบ” วิธีการสังเกตให้สังเกตสีและลวดลายที่มีความคมชัดสดใส ไม่มีรอยเทียนแตกสี มีความสดใสเฉพาะด้านหน้าด้านเดียว ด้านหลังลวดลายไม่ชัดเจน

บาติกของอินโดนีเซีย นอกจากจะแตกต่างกันเป็นบาติกลายเขียน บาติกลายพิมพ์ และบาติกพิมพ์สีแล้ว บาติกดั้งเดิมของอินโดนีเซียมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามลักษณะการใช้สี มี 10 ชนิดคือ

1. บาติกเบอโรกัน
2. บาติกโลโรตัน
3. บาติกเบดิซัน
4. บาติกราดิโออัน
5. บาติกเพกาโลงัน
6. บาติกกาลิมันตัน
7. บาติกเกเลงัน
8. บาติกโมนโครม
9. บาติกจัมปุตตัน
10. บาติกเบคัด

บาติกในประเทศไทย

ในประเทศไทย มีการทำผ้าบาติกเป็นอุตสาหกรรมกันมานานแล้ว มีการผลิตในหลายจังหวัดทางภาคใต้ เช่น ยะลา ปัตตานี สงขลา นราธิวาส และในภาคกลาง เช่น กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีการผลิตผ้าบาติกตามสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น ภูเก็ต เกาะสมุย เชียงใหม่ พัทยา เป็นต้น แต่การแพร่หลายของผ้าบาติกนั้นเริ่มเข้ามาทางจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้รับอิทธิพลมาจากมาเลเซีย ซึ่งมาเลเซียเองก็ได้รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซียอีกทอดหนึ่ง

คนไทยรู้จักผ้าบาติกในลักษณะของ “ผ้าพันหรือผ้าปาเต๊ะพัน” โดยเรียกตามวิธีนุ่ง คือ พันรอบตัว คำว่า “โสร่ง” ก็มาจากภาษาอินโดนีเซียเช่นเดียวกัน หมายถึง ผ้านุ่ง คนในท้องถิ่นภาคใต้ เรียกบาติกว่า “ผ้าปาเต๊ะ” หรือ “ผ้าบาเต๊ะ” ส่วนคนรุ่นเก่าเรียกผ้าปาเต๊ะที่ไม่ได้ผลิตในประเทศไทยว่า “ฝ้ายาวอ” หรือ “จาวอ” (Java) ซึ่งหมายถึง ฝ้ายาวและเรียกชื่อตามลักษณะของผ้าเป็นภาษาพื้นเมืองชายแดนภาคใต้ 4 ชนิด คือ

1. **จาวอตุเลต (Java Tulis)** ใช้เรียกผ้าบาติกที่ใช้เทคนิคการเขียนเทียนด้วยจันตึงตลอดทั้งผืน

2. **จาวอตุเก (ฝ้ายาวกระบอกไม้ไผ่)** ใช้เรียกชื่อผ้าปาเต๊ะที่มีคุณภาพดีชิ้นหนึ่ง เนื้อดีเบาบาง และผ้าผืนหนึ่ง ๆ สามารถม้วนได้เพียง 1 กำมือเท่านั้น

3. **จาวอบือละ** ซึ่งหมายความว่า ผ้าพันขวา ใช้เรียกผ้าบาติกที่มีความยาวตั้งแต่ 3.5 - 4 หลา เป็นลักษณะของผ้าที่ไม่เป็นตะเจ็บผ้าให้ติดกันเป็นถุง แต่ใช้วิธีนุ่งแบบพันรอบตัวบางแห่ง เรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าบาติกพัน (ผ้าพัน)

4. **จาวอซื่อเย** ฝ้ายาวตราดอกจิก เป็นผ้านุ่งที่มีคุณภาพดี มีตราดอกจิกเป็นเครื่องหมายการค้า และเป็นที่ยอมรับกันมากในหมู่ชาวไทยที่มีฐานะดี

ชาวไทยมุสลิม โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รู้จักการทำผ้าบาติก โดยได้รับเทคนิคมาจากมาเลเซียและได้ตั้งโรงงานผลิตเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนอยู่ได้หมู่บ้านหรือโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง ซึ่งมีคนงานระหว่าง 50 - 100 คน แบ่งหน้าที่การผลิตออกเป็นแผนก ๆ ล้วนแต่อยู่ในจังหวัดนราธิวาสเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะที่อำเภอสุไหงโกทิงก์ ผ้าบาติกในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2522 เป็นช่วงที่มียอดการจำหน่ายสูงสุด

ในปัจจุบันบาติกลายเขียนได้รับการพัฒนาและแพร่หลายมาก ทำให้สามารถผลิตผ้าได้หลายรูปแบบกว่าเดิม และสามารถขายได้ราคาที่ดีกว่าบาติกพิมพ์ ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมผ้าบาติกในภาคใต้หันมาผลิตผ้าบาติกลายเขียน เกิดการแข่งขันในตลาดโดยแสดงลักษณะงานรูปแบบและเอกลักษณ์ของตนเอง จนผ้าบาติกบางชิ้นกลายเป็นจิตรกรรมที่มีราคาสูงกว่าทั่วไปมาก ผ้าที่นิยมทำกันมาก ได้แก่ ผ้าโสร่ง ผ้าขี้ริ้ว และเครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น

ส่วนเทคนิคการทำผ้าบาติกในประเทศไทย

ส่วนเทคนิคการทำผ้าบาติกได้มีการทำผ้าบาติก 4 วิธี คือ

1. บาติกลายพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์โลหะ ไม้ และเชือก และนำไปย้อม 3 - 4 ครั้ง
2. บาติกลายเขียน คือ เขียนเทียนลงบนผ้า นำไปย้อม อาจมีการปิดเทียนเพื่อเก็บสี และย้อมอีก 1 - 2 ครั้ง
3. บาติกลายเขียน และระบายสี เป็นการเขียนเทียนบนผ้า แล้วระบายสีทั่วทั้งผืน
4. บาติกกันเทียน ลัดสี ของจังหวัดลำพูน

ปัจจุบัน อินโดนีเซีย ได้มีการส่งเสริมให้ผลิตผ้าบาติกในระบบอุตสาหกรรม โดยผนวกเอาเทคนิคการทำผ้าบาติกแบบดั้งเดิมซึ่งเขียนเทียนด้วยเครื่องมือที่ เรียกว่า “ จันตัง ” (Canting) ผสมกับกระบวนการพิมพ์เทียนด้วยแม่พิมพ์ที่ทำด้วยโลหะทองแดง (Cap, Print, Block) รัฐบาลอินโดนีเซียได้วางนโยบายในการค้นคว้า ปรับปรุงผ้าบาติก โดยตั้งเป็นหน่วยงานที่เรียกว่า “ ศูนย์พัฒนาบาติกแห่งรัฐยอกยาการ์ตา (Balai Pene Itian Batik Kerajian Yogyakarta)

การพัฒนาด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้เกิดเทคนิคในการผลิตผ้าซึ่งมีลวดลายผ้าแบบใหม่มองคล้ายผ้าบาติก แต่ความจริงเป็นเทคนิคการพิมพ์แบบซิลค์สกรีน (silk screen) ซึ่งมีลักษณะลวดลายคล้ายผ้าบาติก งานเลียนแบบชนิดนี้ไม่เป็นที่นิยม ชาวอินโดนีเซียนิยมผ้าบาติกชนิดเขียนด้วยมือ และจัดว่าเป็นบาติกชั้นสูง (classical- batik) แต่ก็มีราคาแพงกว่าบาติกที่ใช้ระบบการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ทองแดง การทำผ้าบาติกนอกจากจะเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยแล้ว ปัจจุบันศิลปินชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย ได้ทำผ้าบาติกในลักษณะของงานจิตรกรรม (painting) และแพร่หลายไปยังศิลปินชาวยุโรปและอเมริกา

ภาพที่ 4 ตัวอย่างผ้าบาติกปัจจุบัน

http://www.m-culture.in.th/moc_new/album/67345/การทำผ้าบาติก

นอกจากแบ่งประเภทของผ้าบาติกตามลักษณะของเทคนิคที่ใช้แล้ว ยังสามารถแบ่งเป็นชนิดของรูปแบบของผ้า ซึ่งแบ่งย่อยจากเทคนิคดังที่กล่าวมาแล้ว โดยแบ่งตามชนิดของผ้าบาติกได้ดังนี้

1. บาติกธรรมดา (Batik Biasa) เป็นบาติกลายพิมพ์ที่ผ่านการต้มเพียงครั้งเดียว
2. บาติกลาซิม (Batik Lasem) เป็นบาติกที่ผ่านกระบวนการต้ม 2 ครั้ง และผ่านการย้อมสี 2 ชั้น จะได้สีที่หลากหลายกว่าผ้าบาติกธรรมดา
3. บาติกเขียนสี (Batik Coteng warna) บาติกชนิดนี้จะไม่ผ่านกระบวนการย้อมสีทั้ง 2 ครั้ง (ยกเว้นถ้าต้องการให้สีของผ้าดิบ พื้นผิวผ้าเป็นสีต่าง ๆ ทั้งนี้จะทำหลังจากที่แต้มหรือเขียนลวดลายเสร็จแล้ว) โดยใช้พู่กันแต้มสีลงบนลายดอกที่มีเขียนเป็นแม่พิมพ์อยู่จะใช้สีแดงสำหรับลาย ส่วนที่เป็นดอกและส่วนที่เป็นใบก็จะใช้สีเขียว

4. บาติกโซโล (Batik Solo) บาติกโซโลมักจะถูกจำกัดด้วยความกว้างของผ้า เพราะเป็นลักษณะบาติกยาวหรือบาติกพัน ซึ่งมี 3 สี คือ ดำ เหลือง น้ำเงิน

5. บาติกชั้นเดียว (Batik Selapis) บาติกชนิดนี้จะมีลวดลายอิสระ ส่วนหัวของผ้าจะเป็นลายของพืช (ดอกไม้หรือต้นไม้) แต่จะมีลักษณะพิเศษ คือ จะมีสีขาวเป็นสีหลัก ซึ่งไม่รวมกับสีเดิมของเนื้อผ้า

ภาพที่ 5 ตัวอย่างลายผ้าบาติกปัจจุบัน

<https://www.google.co.th/search?q=การเขียนลายผ้าบาติก&tbm>

แบบฝึกหัด

เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ชื่อ-นามสกุล.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ถูกต้อง และกาเครื่องหมาย ✗ หน้าข้อที่ผิด
จำนวน 10 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 10 คะแนน

1. บาติก หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายที่สวยงามเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ
.....
2. ความเป็นของผ้าบาติกมีถิ่นกำเนิดประเทศมาเลเซียและแพร่ไปยัง
.....
ประเทศอื่น ๆ
3. ลักษณะของผ้าบาติก คือการใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด
.....
4. การเขียนลายระบายสีลงบนผ้าเป็นเทคนิควิธีหนึ่งของการทำผ้าบาติก
.....
5. ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ควรนำมาทำผ้าบาติก
.....
6. คนไทยส่วนใหญ่เรียกผ้าบาติกว่า “ผ้าโสร่ง”
.....
7. ชนชั้นดั้งเดิมที่ใช้ผ้าบาติกคือ ชนชั้นสูง
.....
8. ผ้าไหมได้รับความนิยมนำมาทำผ้าบาติกเพราะย้อมสีติดง่ายลวดลาย
.....
สวยงาม
9. โขเคี่ยมสีลิเกดควรหมักไว้ 20 – 30 ชั่วโมง
.....
10. เทียนที่ผสมไขสัตว์มีลักษณะยืดหยุ่นบางและเหนียวสามารถที่จะม้วน
.....
หรือพับผ้าได้

ใบงาน

เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

กลุ่มที่.....

สมาชิกในกลุ่ม

1. ชั้น..... เลขที่.....
2. ชั้น..... เลขที่.....
3. ชั้น..... เลขที่.....
4. ชั้น..... เลขที่.....
5. ชั้น..... เลขที่.....
6. ชั้น..... เลขที่.....
7. ชั้น..... เลขที่.....
8. ชั้น..... เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน แล้วตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

จำนวน 5 ข้อ ข้อละ 2 คะแนน รวม 10 คะแนน

1. จงอธิบายความหมายของคำว่า “บาติก”

.....

.....

.....

.....

2. จงอธิบายแหล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาพอเข้าใจ

.....

.....

.....

.....

คำตอบอยู่ในดุลยพินิจของครูผู้สอน

3. จงอธิบายแหล่งกำเนิดของผ้าบาติกในประเทศไทยมาพอเข้าใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. จงอธิบายส่วนเทคนิคการทำผ้าบาติกในประเทศไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ผ้าขาว หรือ จาวอ ของชาวพื้นเมืองชายแดนภาคใต้ มีกี่ชนิด อธิบายมาพอเข้าใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำตอบอยู่ในชุดยพินิจของครูผู้สอน

6. จงอธิบายการเลือกผ้าสำหรับทำผ้าบาติกมาพอเข้าใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. การแบ่งประเภทผ้าบาติกของอินโดนีเซีย มีกี่ประเภทอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

8. จงสรุปประเภทบาติกลายพิมพ์มาพอสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำตอบอยู่ในคลังพินิจของครูผู้สอน

9. จงบอกลักษณะข้อแตกต่างระหว่างบาติกลายพิมพ์ และบาติกลายพิมพ์สี

บาติกลายพิมพ์

บาติกลายพิมพ์สี

10. ต้นศตวรรษที่ 19 สีที่ได้มาจากธรรมชาติสำหรับใช้ย้อมผ้าฝ้ายดิบ คือได้มาจากอะไรบ้าง

คำตอบอยู่ในคุลยพินิจของครูผู้สอน

เกณฑ์การให้คะแนน

ตอบถูกต้องครบถ้วนได้ 2 คะแนน

ตอบถูกไม่ครบถ้วนได้ 1 คะแนน

ตอบไม่ถูก ไม่ตอบ ได้ 0 คะแนน

แบบทดสอบหลังเรียน

เอกสารประกอบการเรียน ชุด การทำผ้าบาติก
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานช่าง)
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 ข้อ 10 คะแนน
เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

1. ผ้าที่ใช้ในการทำผ้าบาติกคือผ้าชนิดใด
 - ก. ผ้าใยสังเคราะห์
 - ข. ผ้าฝ้าย
 - ค. ผ้าขนสัตว์
 - ง. ผ้าใยแก้ว
2. ชาวเกาะชวาในยุคแรก ๆ ใช้ผ้าชนิดใดในการทำผ้าบาติก
 - ก. ผ้าลินิน
 - ข. ผ้าไหม
 - ค. ผ้าทอสำเร็จ
 - ง. ผ้าทอจากใยฝ้ายดิบ
3. การเริ่มทำผ้าบาติกมีการเผยแพร่จากภาคใดของประเทศไทย
 - ก. ภาคใต้
 - ข. ภาคเหนือ
 - ค. ภาคกลาง
 - ง. ภาคอีสาน

4. จุดกำเนิดของผ้าบาติกอยู่ในประเทศใด

- ก. ไทย
- ข. ญี่ปุ่น
- ค. อินโดนีเซีย
- ง. มาเลเซีย

5. ข้อใดคือคำตอบของผ้าที่สุภาพบุรุษใช้คลุมศีรษะ

- ก. ผ้าปาเต๊ะ
- ข. อูเต็ง
- ค. โสร่ง
- ง. สลีนดัง

6. ผ้าบาติกมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอย่างไร

- ก. ผ้าสลีนดัง
- ข. ผ้าถุง
- ค. ผ้าปาเต๊ะ
- ง. ผ้าโสร่ง

7. คำตอบในข้อใดคือการทำบาติก

- ก. การทำผ้ามัดหมี่
- ข. การนำผ้าชุบสีเทียน
- ค. เทคนิคการเขียนสีลงบนผ้า
- ง. การใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด

8. ผ้าบาติกชนิดใดที่ใช้นุ่งพันรอบกาย

- ก. ผ้านุ่ง
- ข. ผ้าโสร่ง
- ค. ผ้าซิ่น
- ง. ผ้าถุง

9. ข้อใดคือความหมายที่ถูกต้องของคำว่า บาติก

- ก. การวาดลวดลายที่สวยงาม
- ข. การปักลวดลายผ้าด้วยเข็ม
- ค. การวาดภาพทิวทัศน์ที่เป็นต้นไม้
- ง. เป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ

10. ผ้าบาติกเริ่มต้นจากชนชั้นใดในอินโดนีเซีย

- ก. ชนชั้นสูง
- ข. ชนชั้นต่ำ
- ค. ชนชั้นกลาง
- ง. พ่อค้า

เฉลยแบบฝึกหัด

เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ชื่อ-นามสกุล.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ถูกต้อง และกาเครื่องหมาย ✗ หน้าข้อที่ผิด
จำนวน 10 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 10 คะแนน

✓	1.	บาติก หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายที่สวยงามเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ
✗	2.	ความเป็นของผ้าบาติกมีถิ่นกำเนิดประเทศมาเลเซียและแพร่ไปยังประเทศอื่น ๆ
✓	3.	ลักษณะของผ้าบาติก คือการใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด
✓	4.	การเขียนลายระบายสีลงบนผ้าเป็นเทคนิควิธีหนึ่งของการทำผ้าบาติก
✗	5.	ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ควรนำมาทำผ้าบาติก
✗	6.	คนไทยส่วนใหญ่เรียกผ้าบาติกว่า “ผ้าโสร่ง”
✓	7.	ชนชั้นดั้งเดิมที่ใช้ผ้าบาติกคือ ชนชั้นสูง
✓	8.	ผ้าไหมได้รับความนิยมนำมาทำผ้าบาติกเพราะย้อมสีติดง่ายลวดลายสวยงาม
✗	9.	โซเดียมซัลเฟตควรหมักไว้ 20 - 30 ชั่วโมง
✓	10.	เทียนที่ผสมไขสัตว์มีลักษณะยืดหยุ่นบางและเหนียวสามารถที่จะม้วนหรือพับผ้าได้

เฉลยใบงาน

เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

กลุ่มที่.....

สมาชิกในกลุ่ม

1. ชั้น..... เลขที่.....
2. ชั้น..... เลขที่.....
3. ชั้น..... เลขที่.....
4. ชั้น..... เลขที่.....
5. ชั้น..... เลขที่.....
6. ชั้น..... เลขที่.....
7. ชั้น..... เลขที่.....
8. ชั้น..... เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน แล้วตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

จำนวน 5 ข้อ ข้อละ 2 คะแนน รวม 10 คะแนน

1. จงอธิบายความหมายของคำว่า “บาติก”

.....
 บาติก (Batik) หรือปาเต๊ะ เดิมเป็นคำในภาษาชวาใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายที่เป็นจุด
 คำว่า “ติก” มีความหมายว่า เล็กน้อยหรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าตริติก
 หรือ ตารติก ดังนั้นคำว่า บาติก จึงมีความหมายว่าเป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ

2. จงอธิบายแหล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาพอเข้าใจ

.....
 หลายคนเชื่อว่ามิโนอินเดียก่อน แล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในอินโดนีเซียอีกหลายคนที่
 มาจากอียิปต์หรือเปอร์เซีย แม้ว่าจะได้มีการค้นพบผ้าบาติกที่มีอายุเก่าแก่ในประเทศอื่น
 ทั้งอียิปต์ อินเดีย และญี่ปุ่นแต่บางคนก็ยังเชื่อว่า ผ้าบาติกเป็นของดั้งเดิมของอินโดนีเซีย
 และยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการและขั้นตอนในการทำผ้าบาติก เป็นศัพท์ภาษา
 อินโดนีเซีย

คำตอบอยู่ในคลังพินิจของครูผู้สอน

3. จงอธิบายแหล่งกำเนิดของผ้าบาติกในประเทศไทยมาพอเข้าใจ

คนไทยรู้จักผ้าบาติกในลักษณะของ “ผ้าพื้นหรือผ้าปาเต๊ะพื้น” โดยเรียกตามวิธีนุ่ง คือ พันรอบตัว คำว่า “โสร่ง” ก็มาจากภาษาอินโดนีเซียเช่นเดียวกัน หมายถึง ผ้านุ่ง คนในท้องถิ่นภาคใต้ เรียกบาติกว่า “ผ้าปาเต๊ะ” หรือ “ผ้าบาเต๊ะ” ส่วนคนรุ่นเก่าเรียกผ้าปาเต๊ะที่ไม่ได้ผลิตในประเทศไทยว่า “ผ้ายาวอ” หรือ “จาวอ” (Java) ซึ่งหมายถึง ผ้าชาวและเรียกชื่อตามลักษณะของผ้าเป็นภาษาพื้นเมืองชายแดนภาคใต้

4. จงอธิบายส่วนเทคนิคการทำผ้าบาติกในประเทศไทย

ส่วนเทคนิคการทำผ้าบาติกได้มีการทำผ้าบาติก 4 วิธี คือ

1. บาติกลายพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์โลหะ ไม้ และเชือก และนำไปย้อม 3-4 ครั้ง
2. บาติกลายเขียน คือ เขียนเทียนลงบนผ้า นำไปย้อม อาจมีการปิดเทียนเพื่อเก็บสี และย้อมอีก 1-2 ครั้ง
3. บาติกลายเขียน และระบายสี เป็นการเขียนเทียนบนผ้า แล้วระบายสีทั่วทั้งผืน
4. บาติกกันเทียน ลัทธิ ของจังหวัดลำพูน

5. ผ้ายาวอ หรือ จาวอ ของชาวพื้นเมืองชายแดนภาคใต้ มีกี่ชนิด อธิบายมาพอเข้าใจ มีทั้งหมด 4 ชนิด คือ

1. จาวอดูเลต (Java Tulis) ใช้เรียกผ้าบาติกที่ใช้เทคนิคการเขียนเทียนด้วยจันตึงตลอดทั้งผืน
2. จาวอดูเก (ผ้าชาวกระบอกไม้ไผ่) ผ้าปาเต๊ะที่มีคุณภาพดี เนื้อดี เบาบาง และผ้าผืนหนึ่ง ๆ สามารถม้วนได้เพียง 1 กำมือเท่านั้น
3. จาวอบือละ ซึ่งหมายความว่า ผ้าพื้นชาว ลักษณะของผ้าที่ไม่เป็นตะเข็บผ้าให้ติดกันเป็นถุง แต่ใช้วิธีนุ่งแบบพันรอบตัว บางแห่ง เรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าบาติกพื้น (ผ้าพื้น)
4. จาวอชื่อแย ผ้าชาวตราดอจิก เป็นผ้านุ่งที่มีคุณภาพดี มีตราดอจิกเป็นเครื่องหมายการค้า และเป็นที่ยอมรับกันมากในหมู่ชาวไทยที่มีฐานะดี

คำตอบอยู่ในคลังพินิจของครูผู้สอน

9. จงบอกลักษณะข้อแตกต่างระหว่างบาติกลายพิมพ์ และบาติกลายพิมพ์สี

บาติกลายพิมพ์ บาติกลายพิมพ์หรือบาติกที่พิมพ์ลงลายโดยใช้แม่พิมพ์อาจทำได้จากไม้ หรือทำจากทองแดง หรือโลหะชนิดอื่นโดยการใช้แม่พิมพ์จุ่มเทียนที่กำลังร้อนพอเหมาะพิมพ์ลงลายลงบนผ้า จากนั้นจึงแต้มสีหรือนำไปย้อมต่อไป บาติกลายพิมพ์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ ลักษณะลวดลายซ้ำกัน ส่วนมากมักจะผลิตสำหรับจำหน่าย

บาติกลายพิมพ์สี เป็นผ้าบาติกที่ได้รับความนิยมกันมากอีกแบบหนึ่ง เป็นผ้าที่ทำเลียนแบบผ้าบาติกที่เขียนด้วยมือหรือบาติกลายเขียน ลักษณะลวดลายมีรายละเอียดที่สีสดใสสดใสมากกว่าเทคนิคอื่น ๆ ผ้าบาติกชนิดนี้เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคการพิมพ์ผ้ากับเทคนิคการเขียนด้วยมือ โดยการใช้สีผสมกัน เช่น ลวดลายสีน้ำตาลและสีฟ้า

10. ดันศตวรรษที่ 19 สีที่ได้มาจากธรรมชาติสำหรับใช้ย้อมผ้าบาติก คือได้มาจากอะไรบ้าง

ตั้งแต่ยุคแรกจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 ใช้สีที่ได้มาจากธรรมชาติได้มาจากพืช เช่น เปลือกใบ ผล ราก สีที่ได้จากพืชมีสีต่าง ๆ เช่น สีแดง มาจาก ต้นเม็งฤดู สีคราม มาจาก ต้นนิล สีน้ำตาล มาจาก ต้นโซกา สีเหลือง มาจาก ต้นเตเก้น

คำตอบอยู่ในคลังพินิจของครูผู้สอน

เกณฑ์การให้คะแนน

ตอบถูกต้องครบถ้วนได้ 2 คะแนน

ตอบถูกต้องไม่ครบถ้วนได้ 1 คะแนน

ตอบไม่ถูกต้อง ไม่ตอบ ได้ 0 คะแนน

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ข้อที่	คำตอบ	คำตอบ	คำตอบ	คำตอบ
1.	ก	ข	ค	ง
2.	ก	ข	ค	ง
3.	ก	ข	ค	ง
4.	ก	ข	ค	ง
5.	ก	ข	ค	ง
6.	ก	ข	ค	ง
7.	ก	ข	ค	ง
8.	ก	ข	ค	ง
9.	ก	ข	ค	ง
10.	ก	ข	ค	ง

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
เรื่อง ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าบาติก

ข้อที่	คำตอบ	คำตอบ	คำตอบ	คำตอบ
1.	ก	ข	ค	ง
2.	ก	ข	ค	ง
3.	ก	ข	ค	ง
4.	ก	ข	ค	ง
5.	ก	ข	ค	ง
6.	ก	ข	ค	ง
7.	ก	ข	ค	ง
8.	ก	ข	ค	ง
9.	ก	ข	ค	ง
10.	ก	ข	ค	ง

บรรณานุกรม

คุยฎี สุนทราชน. การออกแบบลายพิมพ์ผ้า. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร. 2531.

ธวัชชัย ทุมทอง. ศิลปะการทำบาติกลายเขียนระบายสี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร. 2545.

นันทา โรจนอุดมศาสตร์. การทำผ้าบาติก. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : โอ.เอ. พรินต์ติ้งเฮาส์, 2536.

นิพัทธ์ จิตรประสงค์. ธุรกิจเบื้องต้น. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ผุสดี รุมาคม และเกศินี วิฑูรชาติ. การบริหารธุรกิจขนาดย่อม. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ศุภฤกษ์ ทองประยูร. บาติกพื้นท์. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2542.

สืบค้นออนไลน์

http://www.m-culture.in.th/moc_new/album/67345/การทำผ้าบาติก. 5 สิงหาคม 2558

<http://www.phuketbatik.com/index.php?option>. 5 สิงหาคม 2558

<https://koryahpic.wordpress.com/category/คำว่าผ้าบาติก/>. 10 กันยายน 2558

<https://sites.google.com/site/batikswnks/home/prayoch-n-khxng-pha-ba-tik>. 10 กันยายน 2558

<https://www.taradplaza.com/batik4/ห้างหุ้นส่วนจำกัดหัตถกรรมบาติก>. 25 กันยายน 2558

<https://www.google.co.th/search?q=การเขียนลายผ้าบาติก&tbm>. 25 กันยายน 2558

ภาคผนวก

